

UNIVERSITETET I BERGEN

Botanisk institutt

Bergen, 28. juni 2002

J. nr.: 305 / 2001

Miljøverndepartementet
Postboks 8013 DEP
0030 Oslo

NOU 2002:1 Fortid former framtid. Høringsuttalelse.

Med stor interesse har Botanisk institutt gjennomgått denne gode utredningen, som vi håper vil øke gjennomslagskraften for kulturminnevernet i Norge. Vi vil også takke for det gode informasjonsmøtet om NOU-en som departementet avholdt i Bergen. Utredningen påpeker at vår felles kulturarv er knyttet til samspillet mellom mennesket og miljøet – i skjæringspunktet mellom natur og kultur. På denne måten angår utredningen også de botaniske fagmiljøene som arbeider med **kulturlandskapene**: menneskeskapte vegetasjonstyper som omkranser og inkluderer de fornminner og verneverdige bygninger og andre konstruksjoner som er hovedmålet for utredningen. Nedenfor vil vi påpeke noen svakheter ved utredningen sett fra vårt ståsted.

Et generelt problem når det gjelder kulturminneforvaltningen er at den er spredd på tre departement og deres underliggende direktorater: Miljøverndepartementet, Landbruksdepartementet og Kulturdepartementet. Etter vår mening kompliserer dette arbeidet for en **helhetlig kulturminneforvaltning**.

Det fragmenterte ansvarsforholdet mellom departementene har dessverre i noen grad satt sitt preg på utredningen. Landbruksdepartementet er gjennom STILK-ordningen en betydelig aktør innen kulturminneforvaltningen (verneverdige bygninger og kulturlandskap), men dette faktum er i svært liten grad inkludert i utredningen. STILK-ordningen illustrerer godt problemene som vi møter i praksis: STILK-ordningen gir kun støtte til gårdsbruk i aktiv drift. De mange verneverdige bygningene og kulturlandskap knyttet til gårdsbruk som ikke er i drift hører til MD's ansvarsområde, og hittil har bevilgningene til slike formål vært håpløst lave. I dagens Norge er en stor del av gårdene gått ut av drift. Når man skal forsøke å ivareta kulturlandskapet, inklusiv bygningsvernet over et større område, støter man i praksis mot to departement med ganske ulik "kultur" for vern og bruk. LD og MD har gjort flere forsøk på koordinasjon av virkemidlene, men det er dessverre fortsatt et stykke fram til at man får et helhetlig rammeverk for forvaltningen av kulturlandskap som inkluderer de tradisjonelle kulturminnene.

Vern og bruk av kulturlandskap er bare i liten grad omtalt i utredningen. Istedet bruker man termen kulturmiljø for å angi at kulturminneforvaltningen har ansvaret også for det miljøet som kulturminnet er en del av. Kulturmiljøet behøver nødvendigvis ikke å omfatte de biologiske delene av kulturlandskapet, som utgjør sentrale deler av kulturlandskapet utenfor urbane miljøer. Det er etter

Postadresse: Allégaten 41
5007 Bergen

Telefon: 55 58 33 45 (ekspedisjonen)
55 58 33 26 (Direkte linje Peter Emil Kaland)

Telefax:
55 58 96 67

E-post adresse:
peter.kaland@bot.uib.no

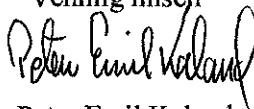
Botanisk institutts vurdering en svakhet at utredningen ikke fullt ut aksepterer og tar høyde for at kulturlandskapet er en integrert del av vår felles kulturarv. Dette er akseptert av EU, og ved utlysning av kommisjonens kulturarv-programmer er kunnskap om, og vern og bruk av gamle, truede kulturlandskap ett av satsingsområdene på lik linje med andre typer kulturminner.

Vi vil nedenfor gi 3 konkrete eksempler som illustrerer våre poeng:

- Ved Botanisk institutt har vi arbeidet mye med det åpne kulturlandskapet langs kysten. Da arbeidet startet på slutten av 1960-tallet var det vanlig teori at avskogningen av kysten skyltes en dramatisk klimaforverring – Fimbulvinteren. I dag er det godt faglig dokumentert at avskogningen skyltes driftsformene i kystlandbruket, og at det tok over 3000 års målbevisst arbeide før bøndene maktet å omdanne kystlandskapet fra skog til lyngheier. I vår tid gror kysten til igjen med kratt og skog i rekordfart. Om 50-60 år vil kysten igjen være dekket med skog, og vårt land har hittil ikke maktet å vedta en nasjonal plan for vern og bruk av kystlandskapet, som i et hvert fall kan ta vare på en fraksjon av det enorme arbeidet som våre forfedre har nedlagt. Et gigantisk biologisk kulturminne forsvinner. Tilsvarende skjer med mange andre kulturlandskap som er basert på driftsformer som idag har opphørt i moderne jordbruksdrift.
- Det store flertallet av våre kulturminner gir størst opplevelse når de ligger i sitt opprinnelige miljø. Utredningen eksemplifiserer dette bl.a. med et flott bilde av Sinjarheim i Aurlandsdalen, hvor det også med rette gis stor ros til det frivillige dugnadsarbeidet. Sinjarheim-gården gir en ekstra spiss på turopplevelsen gjennom Aurlandsdalen. Hva utredningen ikke nevner er den triste utviklingen som kulturlandskapet i Aurlandsdalen har gjennomgått: fra et aktivt beite- og høstingslandskap til et sterkt gjengrodd landskap i forfall. Her trengs nytenkning for å ta vare på en natur- og kulturskatt som mange tusen mennesker opplever hvert år. Hvorfor ikke gi de få bøndene i Aurlandsdalen et årlig tilskudd som dekker kostnadene med beite og lauving? På den måten hever man attraksjonen ved Aurlandsdalen til også å gi kunnskap om hvordan dalbøndene har utnyttet alle mulige ressurser for å overleve. Slik kan man anskueliggjøre en del av vårt lands historie for et stort publikum.
- Den unike gården Havrå i Hordaland ble tilslutt fredet som eksempel på de bratte Vestlands-gårdene, hvor man utnyttet ressursene fra fjord til fjell. Bygningene og innmarken blir ivaretatt, men det åpne beitelandskapet i utmarksområdet gror igjen med skog. Forvaltningsplanen må ta for seg **helheten** i kulturlandskapet, dersom man først har bestemt seg for å frede gården. Med nytenkning og samarbeid med aktive nabobønder behøver ikke kostnadene å bli uovervinnelige.

Det blir ikke mulig å komme videre med helhetlig vern og bruk av kulturminnene dersom ikke man aksepterer at man må utvide horisonten til hele kulturlandskapet. I større grad enn den foreliggende NOU-en forespeiler, må det skje en **bedre koordinering** av arbeidet som utføres i Miljøverndepartementet med det som også pågår i Landbruksdepartementet og i Kulturdepartementet. I internasjonal sammenheng er kulturlandskapet i Norge ansett som viktig kilde til den felles-europeiske kulturarven, fordi tradisjonelle driftsformer i jordbruket har holdt seg lenger hos oss enn i de fleste vesteuropeiske land. Der hvor andre land bare har igjen malerier og gamle fotografier, behersker fortsatt mange av de eldre norske bøndene driftsteknikker, som i europeisk sammenheng har vært i bruk gjennom mer enn 1000 år, men hvor den levende tradisjonen nesten er borte.

Vennlig hilsen

Peter Emil Kaland

Professor, instituttstyrer